

CSALÁDTÖRTÉNET, CSALÁDVÉDELEM, VALLÁS

A család egykor és ma 4.

MTA-SZTE VALLÁSI KULTÚRAKUTATÓ CSOPORT
A VALLÁSI KULTÚRAKUTATÁS KÖNYVEI 37.

Szerkeszti: Barna Gábor

SZEGEDI VALLÁSI NÉPRAJZI KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA RELIGIONIS POPULARIS SZEGEDIENSIS 58.

Szerkeszti/Redigit: Barna Gábor

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-ZSIDÓ EGYETEM
KAUFMANN DÁVID ZSIDÓ KULTÚRATUDOMÁNYI
KUTATÓCSOPORT

CSALÁDTÖRTÉNET, CSALÁDVÉDELEM, VALLÁS

A család egykor és ma 4.

Gyöngyössy Orsolya és Taupert Dóra
közreműködésével

szerkesztette

Barna Gábor és Kiss Endre

MTA-SZTE

VALLÁSI KULTÚRAKUTATÓ CSOPORT

Szeged, 2018

Megjelent a Devotio Hungarorum Alapítvány (Szeged) támogatásával.

Borítón:
Demeter István (1914-1977) képe.
Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény

© Szerzők
© Szerkesztők

ISSN 1218 7003 (A Vallási Kultúrákutató Könyvei)
ISSN 1419-1288 (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár)

ISBN 978-963-306-603-4

Nyomdai kivitelezés:
EFO Kiadó és Nyomda gondozásában
Felelős vezető: Fonyódi Ottó
www.efonyomda.hu

TARTALOM

A család az elmélet és az ideológia erőterében

PAPP Andrea – NAGY Sándor István: Család és rokonság a nyelvek tükrében	9
KISS Endre: Filozófiai elemek a család problematikájának értelmezésében	23
TÓTH I. János: Családmodellek és termékenységi arányszámok	38
MAJOR Gyöngyi: A nőiség és a boldogság mathésise	49
FÉNYES Balázs: „Családjaik, atyai házaik szerint...”. Adalékok a rabbinikus zsidó hagyomány családképéhez	60
SZÉCSI József: Perú urvú!	68

Vallás, rítus, hagyomány

BARNA Gábor: Az Ezüst gyűrű mozgalom	77
PERGER Gyula: A jubiláns házasság miséje	87
GLÄSSERNÉ NAGYILLÉS Anikó: Második család és szociális háló. A Szívgyárda szerepei az 1930-as, 1940-es években	102
OLÁH János: A gyermekek bevonása a hagyományörző zsidó családok ünnep- és emléknapi rítusaiba	113
MENYHÁRT Krisztina: A kisgyermek szocializációs rítusai Bulgáriában és magyarországi bolgár közösségekben	125
SZIGETI Jenő: Adalékok a 20. századi szabadegyházi ifjúsági- hitoktatás törté- netéhez	136
NAGY Réka: A lelki család hivatása napjaink vallásgyakorlatában. A Verbum Dei család bemutatása	145

Családtörténet, családmodellek

SZEGŐ Ágnes: Zsidó családtörténet-kutatás és genetika	165
BÖHM Karolina: A zsidó családkutatás külső és online forrásai	175
LAKATOS Sándor: Házasságkötések Homoródszentmártonban 1830–1939 ...	189
HROTÓ Larissza: A család szerepe a nevelő és az ideológiai tevékenységben	214
CSAJÁNYI Melinda: Egy családfő sorsa és felelőssége a 20. század kataklizmái közt. Szent-Ivány Farkas (1889–1961) élete és értékrendje	223

Családvédelem, család és nevelés

FORRAI Judit: Család nélküli leánysorsok egyik lehetséges valósága.....	237
BÁRÁNY-SZILFAI Alida: Családvédelem Magyarországon a 20'-as, 30'-as évek- ben, a Vöröskereszt és a Katolikus Nőszervezetek munkájának tükrében	250
Örsi Julianna: A család összetartásának és védelmi mechanizmusának szere- pe a helyi társadalomban.....	257
BÁNYAI Viktória: A Joint segélyezési politikájának hatása a zsidó családok életére, 1945–1949	263
BUGYA László: Családpótló ellátás - nevelőszülőség	277
CSELÉNYI István Gábor: Családi életre nevelés.....	283

MÁSODIK CSALÁD ÉS SZOCIÁLIS HÁLÓ. A SZÍVGÁRDA SZEREPEI AZ 1930-AS, 1940-ES ÉVEKBEN

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy a Jézus Szíve tisztelethez kötődő vallásos gyermekegyesület, a Szívgyárda milyen funkciókat töltött be a gyermekek és rajtuk keresztül azok családjainak életében. A Szívgyárda hitbuzgalmi egyesület volt, ezért a szívgyárdisták számára elsősorban normaadó szereppel bírt, amelynek célja az öntudatos katolikus felnőttek felnevelése volt, akik a gyermekkorukban kapott nevelési elveket később, a saját családjukban is továbbadják. Erre irányultak a gyűlések, lelkigyakorlatok, játékok, előadások és apostolkodások. A szívgyárda ugyanakkor fontos szociális feladatokat is ellátott, amely azt a célt szolgálta, hogy a rájuk bízott szegényebb sorsú gyerekeket segítsék, illetve a közösség tagjaként a gyermekek egyfajta szociális védőhálójával rendelkezzenek.

Vallásosság és eltérő társadalomszerveződési elvek

Míg a középkorban és a korai újkorban az emberek magukra a „teremtett világ részeként” gondoltak,¹ és „a vallásos közösségbeli tagság kötelező volt,”² a kialakuló modern polgári társadalom tagjait individuum voltukban próbálta megragadni.³ Gárdonyi Máté szerint a 17–18. században új vallási igények jelentek meg, amely a társadalmi változásokkal, főként a városi polgárság fellépésével és a városok újjászületésével volt összefüggésben. Gárdonyi szerint ez az elvárás főként a magasabb hívőszám, illetve az intellektuálisabb és elmélyültebb vallásosság támasztotta követelményben jelent meg, amelynek a lelkipásztori struktúra nem tudott megfelelni.⁴ Annak ellenére, hogy a hagyományos és a modern gondolkodás eltérő volt, a vallás jelentőségének 19. századi csökkenése nem volt új jelenség.

Kósa László szerint a történeti egyházaktól való távolodás hosszú történeti folyamat volt, amelynek voltak mérsékelt és intenzív periódusai, illetve olyan szakaszai, amikor a vallásosság megerősödött.⁵ „A 19. és a 20. században a szekularizáció [...] a vallási válságok és megújulási mozgalmak ciklikus hullámmozgását követte.”⁶ Emellett fontos az is, hogy a szekularizáció nem a vallásosság és az egyház megszűnéséhez, hanem funkcióváltáshoz vezetett.⁷ A vallás világ-

1 VÖ. IMHOF 1992. 23.

2 CASANOVA 1994. 16.

3 VÖ. KAPITÁNY–KAPITÁNY 2007. 372.

4 VÖ. GÁRDONYI 2006. 151.

5 VÖ. KÓSA 2002. 250.

6 ALTERMATT 2001. 15.

7 VÖ. ALTERMATT 2001. 15. 20.

magyarázó szerepe, különösen a városokban fokozatosan háttérbe szorult, az élet különféle problémáira egyre inkább világi válaszokat adtak. A vallásosság fokozatosan visszaszorult a magánáhitatra és a vallásgyakorlás intézményesült alkalmaira.⁸ A szekularizáció „kétirányú folyamat volt: egyrészt valóban megszűnt a vallásosság társadalomszervező ereje, azonban ezzel párhuzamosan megjelentek a vallásos világnézetet és az egyházak érdekeit képviselő erők is.”⁹

A szekularizációs elméleteknek általában három fő állítása van: a világi szférák felszabadulása az intézményektől és normáktól; a vallásgyakorlat, a hit és a vallásosság hanyatlása, illetve a vallás „privatizálódása”. Casanova azonban hangsúlyozza, hogy ez a három jelenség nem kapcsolódik lényegénél fogva egymáshoz. Szerinte az állam és az egyház viszonyának különböző formáiból magyarázható, hogy az egyes országokban miért különbözik a szekularizáció mértéke.¹⁰ A vallás „privatizálódásával” az egyház a politikai társadalom helyett a civil társadalomban lép nyilvánosan színre. Ugyanakkor Casanova szerint azok a vallások tehetik meg ezt eredményesen, amelyeknek van kollektív azonosságtudatuk.¹¹ Emellett szerinte az is fontos „*hogy mint megváltást hirdető vallás megőrizze életerejét.*”¹²

Ennek hatására az egyház számára még inkább fontossá vált, hogy a korábbiaknál nagyobb mértékben támaszkodjon a hívek támogatására. XIII. Leó pápa maga is a modern kihívásokhoz való alkalmazkodást és az önszerveződést hangsúlyozta.¹³ A hivatalos klérus, az „egyház” legtöbbször támogatta a vallási társulatok működését, amelyek közélet egyik fórumát jelentették, az egyén öntudatosodásának (polgárosodásának) fontos szervezeti keretei voltak. A vallási társulatok fontos funkciót tölthettek be mind „az egyén, mind pedig a közösségi vallásosság gyakorlati (mindennapi) megvalósításának terén. Ezen túlmenően a társadalmi alkalmazkodás és szolidaritás számos feladatát magukra vállalhatták: karitatív, szociális, művelődési szerepköröket is betölthettek.”¹⁴ A Jézus Szíve tiszteletet leginkább felkaroló Jézus Társasága fontosnak tartotta a modern eszközök és módszerek (irodalmi termékek, népmisziók és a papok/klérus oktatása) alkalmazását, amely a vallás bizonyos fokú individualizálódását, az egyes hívekhez való fordulást tette lehetővé.¹⁵

Normaadás, vallásos nevelés

A Szívárdia célja a gyermekek vallásos nevelése, pasztorációja volt. Emellett vallásos egyesületként fontos volt a közösségi érzés kialakítása is. Erre irányultak a gyűlések, lelkigyakorlatok, játékok, előadások. Ezt segítették elő a megéneklések is, amelyekben a gyerekek nyelven mutatták be a helyes viselkedés

⁸ Vö. KAPITÁNY–KAPITÁNY 2007. 383–384.

⁹ KLESTENITZ 2013. 21.

¹⁰ Vö. CASANOVA 1995. 6–7.

¹¹ Vö. CASANOVA 1995. 8.

¹² CASANOVA 1995. 8.

¹³ Vö. KLESTENITZ 2013. 32.

¹⁴ BARNÁK 2014. 24–25.

¹⁵ Vö. BUSCH 1997. 44., 48–49.

szabályait, a családban és a közösségben egyaránt. Az egymáshoz való viszonyulásról és annak veszélyeiről például ez olvasható az egyik regényben:

„Az angyal azt mondja: Te kis ügyetlenke és te szelíd, engedelkeny gyermekecske, vigyázz: örülök, hogy nem veszekedsz s nem tolakodol, mert így kisebb a veszély, hogy vétkezzél. De titeket egy másik nagy veszély fenyeget! Ellustul a lelketek, tutyi-mutyik lesztek a jóra is és – amilyen engedelkenyek vagytok – könnyen engedhettek a rossz pajtásnak is! Ti makrancosok, szeszélyesek, javuljatok meg! És ti kis vezérek, kezdeményezők nagyon vigyázzatok! Mert van tehetségetek ahhoz, hogy sok jót kezdjeteek majd, másokat is vezessetek a jóban; belőletek válhatnak a vezérek Krisztus seregében. De – jaj – megvan a veszély is, hogy gőgösek, engedetlenek, felforgatók lesztek és csak bajt csináltok Isten országában!”¹⁶

A gyermekeket nemek és életkor szerint gárdacapatokra osztották, amelyet egy-egy tanítónő, tanító vagy jezsuita atya vezetett. A vallási ismeretek mélyítésén túl nagy hangsúlyt fektettek a vallás gyakorlati (mindennapi) megélésére, gyakorlására,¹⁷ amely a rendszeres imádságon, szentáldozáson és gyónáson túl az apostolkodást is jelentette. Ennek célja A Szív újság terjesztése, illetve a környezetük bevonása a helyi egyházközségbe. Ez illeszkedett az Actio Catholica törekvéseihez, ugyanakkor a laikusok egyházi életbe történő bekapcsolása a 19. századtól, a gyermekek sajtóapostolkodása az első világháború éveitől megfigyelhető. Elsőként a budapesti Angolkisasszonyok és a Ranolder-Intézet irgalmas nővéreinek diákjait kérte fel Bíró Ferenc A Szív újság terjesztésére. „Jézuska postagalambjainak” munkájába később más iskolából is bekapcsolódtak, amiért jutalmul saját gyermekrovatot kaptak a lapban.¹⁸

A gárdisták támogatása – gyakorlati segítség

A Szívgárda tagjaként a gyermekeket arra tanították, hogy felelősek egymásért. A gárdavezetők nagy része is fontosnak tartotta, hogy a rá bízott gyerekekkel ne csak a foglalkozások idején, hanem „iskolán kívül” is törődjön. A gyerekekkel való törődés megnyilvánulhatott játékonysági akciók, beteglátoztatások és esetenként sírgondozások formájában.¹⁹

A gyermekek segítésében részt vett az Úrnők Mária Kongregációja, aki évente az Ipartestületben teadélután szervezett. Az ünnepségen 400 fő vett részt, beleértve a püspököt is. A szívgárdisták műsorral készültek az alkalomra. A teadélután része volt az ún. „Kisrongyos-Akciónak”, amely keretében 30 szívgárdista (15 fiú és 15 lány) kapott cipőt is ruhát.²⁰ Az évente megszervezett nagyobb lélegzetvételű játékonysági akciók mellett a Mária Kongregáció kisebb ünnepeket, teadélutánokat is szervezett, amelynek célja

16 BLASKÓ 1942. 67.

17 VÖ. FARKAS 1943. 3., 8–9.

18 VÖ. FRAUHAMMER 2014. 139–140.

19 A Szeged-rókusai állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának III. kötete, 44. oldal, 1939–1941-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

20 A Szeged-rókusai állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának I. kötete, 38–40. oldal, 1936–37-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

több esetben a szegény sorsú szívgárdista gyermekek megsegítése volt, illetve támogatták 1938-ban az Eucharisztikus Kongresszusra történő felutazásukat is, amely a kongresszust követő héten meg is valósult.²¹ A rászoruló gyermekek listáját és a szükséges cipő- és ruhamennyiséget a gárdavezetők-oktatók állították össze a gárdacsapatokon belül. Ezekről részletes kimutatások maradtak fenn. A gyermekek később levélben köszönték meg az adományokat.²²

Hasonló akciók karácsony előtt, illetve januárban az iskolán belül is történtek, az oktatók családjainak, barátainak, a Mária Kongregációnak és más támogatóknak segítségével. Ezek a jótékonyági alkalmak sok esetben télen történtek, hiszen ekkor még fontosabb volt a gyermekek felruházása és cipővel történő ellátása, hiszen e nélkül az oktatásba sem tudtak télen bekapcsolódni.²³

A szegények mellett a beteg tagokról való gondoskodás is fontos volt a Szívgárda belül. Beteg társuk meglátogatása, az értük való ima, esetleg kisebb ajándékok elküldése szintén a közösségi tudatra, illetve az egymásért vállalt felelősségre tanította a gyermekeket. Emellett a tanítók/gárdavezetők is igyekeztek a betegeskedő diákjaikat figyelemmel kísérni, és bekapcsolni a Szívgárda életébe, gyónáson, közös kilenced imádságon keresztül, amelyet távolról (otthon vagy a kórházban), de a többiekkel „együtt” csinálhattak.²⁴

Hasonlóan részt vettek az elhunyt szívgárdisták temetésén,²⁵ illetve később is ellátogathattak a sírjukhoz.

Egyén formálása – társadalom formálása

Kisházi Mihály a Szívgárda és a társadalom viszonyát a következőképpen foglalta össze:

„A szívgárda a gyermekeket a mindennapi életre akarja előkészíteni. Tagjai leggyakrabban hamar kikerülnek az életbe, ahol az életküzdelmek, elmondhatatlanul sokféle gondolkodású ember feltétlen hatással lesz rájuk. [...] Miután a társadalommal való találkozás elkerülhetetlen, kötelességünk, hogy a gyermek részére ezt a társadalmat igyekezzünk úgy átformálni, hogy az majd oda kikerülve, otthon érezze magát, és ne kelljen riadtan tapasztalnia, hogy más a gárdaélet és más a mindennapi élet. Természetesen, nem rajtunk áll csupán ennek megvalósítása, de nem túlzok, ha azt mondom, hogy a szívgárda a legalkalmasabb társadalomformáló gyermekegyesület, és

21 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának II. kötete, 48-49. oldal, 1938-39-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

22 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának I. kötete, 40. oldal, 1936-37-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

23 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának II. kötete, 42-43. oldal, 1938-39-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

24 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának I. kötete, 48. oldal, 1936-37-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

25 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának III. kötete, 49-52. oldal, 1939-1941-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

a szívgárda révén olyan lehetőség van a gárdavezető kezében, amely feltétlenül alkalmas arra, hogy a tömegeket helyes irányban befolyásolja.”²⁶

A Szeged-rókusi Szívgárda 1936 és 1941 között működött aktívan. Az iskolát 1930-ban nyitották meg, azonban az anyagi, személyi és infrastrukturális nehézségek kihatottak a Szívgárda működésére is. 1936-tól a jezsuiták is aktívan bekapcsolódtak a gyermekek vallásos nevelésébe és lelki gondozásába. Ennek fontos alkalmá volt a vallásuk rendszeres gyakorlása mellett az ünnepekbe történő bekapcsolódás is. A Szívgárdában lévő ünnepek kétféle csoportot alkottak: egyrészt az egyházi év liturgikus ünnepeit, másrészt a gárda, mint közösség fontosabb ünnepi eseményeit. Az előbbi főként az egyházi év ünnepeibe történő bekapcsolódást, az utóbbi gárdistaavatást, az iskolafelajánlást, Jézus Szívének ünnepét és az ezzel összekapcsolódó első péntetek megünneplését jelentette. Az ünnepeknek fontos szerepük volt a Szívgárdán belül egyrészt a Jézus Szíve tisztelet fenntartásában, másrészt a közösségformálásban. A rendszeres időközönként megismétlődő alkalmakra történő készülődés és az ünneplés hozzájárult a gyerekek másodlagos szocializációjához, a keresztény értékrendekbe való belenevelődéshez.

A gyerekek 1937–1938-ban bekapcsolódtak a Szent Év egyes eseményeibe és az Eucharisztikus Kongresszusba is. A szentévi nagy misszió keretén belül például apostolkodást vállaltak, amely a felnőttek szentmise látogatásról és gyónásról való meggyőzését jelentette.²⁷ Ez főként családi körben történt meg.

A missziós vasárnapok keretében megismerkedtek a misszionáriusok feladataival és törekvéseivel, illetve meséltek nekik a különböző, nem keresztény népekről. A gyerekek a családjaik bevonásával részt vettek a missziók támogatásában. Játékosan ezt segítették a „tűszűrő lapok”, amelynek lényege, hogy minden tűszűrés egy fillért és egy Üdvözlégy Máriát ért és egy lépést jelentett a „pályán”, amelyen a kínai gyermeket a Jézuskához vezetik. A filléreket a gyerekek a környezetükben élő felnőttektől gyűjtötték össze, és a kínai missziót támogatták vele.²⁸ Ez a játék is erősítette a gyerekek hitük melletti kiállását, felelősségérzetét és a későbbi társadalmi felelősségvállalásra történő felkészülését. A gyermekek részt vettek az ú.n. imahadjáratokban is, amellyel mindig egy bizonyos cél érdekében (gyógyulás, szentév sikere, stb.) imádkoztak.²⁹

A Családok felajánlása Jézus Szentséges Szívének

A szívgárdista gyermekek fontos apostoli feladatai közé tartozott, hogy meggyőzzék szüleiket a vallásos élet fontosságáról, illetve rávegyék őket, hogy ajánlják fel magukat és családjukat Jézus Szívének, és ezáltal elnyerjék azt a 12 ígéretet, amelyet az Üdvözítő a Szívét tisztelőinek tett. Csávossy Elemér sze-

26 VÖ. KISHÁZI 1943. 15.

27 VÖ. FARKAS 1943. 9.

28 A Szeged-rókusi állami elemi iskola 6 szívgárda-csoportja krónikájának III. kötete, 34–39. oldal + melléklet 1939-1941-es tanév. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

29 VÖ. FARKAS 1943. 8.

rint a 20. században lévő egykézés, a válások és más „testi és erkölcsi nyomor” a család szentségének megbomlásával jött létre, amelynek egyik eredményes „ellenszere” a családfelajánlás.³⁰ A felajánlásban az ígéretek elnyerésén túl fontos szerepet játszhattak a család, illetve a családtagok egyéni motivációi is. A felajánló ima szerint a felajánlás napján, illetve évfordulóján a család teljes búcsút nyert, ha áldozott a pápa szándékára egy Miatyánkot, Üdvözlégyet és egy Dicsőséget.

A családfelajánlási imát X. Pius pápa 1908. május 19-én hagyta jóvá.³¹ Csávossy Elemér atya a családfelajánlást az esküvővel állította párhuzamba. A felajánlás menetét a következőképpen foglalta össze:

„A családfelajánlás szoros kapcsolatban van a Jézus Szíve kép tiszteletével. A család Jézus Szíve képet szerez magának, megáldatja és a lakás egyik szembetűnő helyén, ahol a családtagok legtöbbször összegyűlnek, felállítja. Kép helyett természetesen szobrot is állíthatunk fel. Azután a család feje a kép előtt elmondja az egész család nevében, a távollévő s elhalt tagokat is belefoglalva, a felajánló imádságot. Nem szükséges, hogy pap végezze a felajánlást, de természetesen ez is nagyon megfelelő. Bizonyos tekintetben azonban jobb, hogy még a pap jelenlétében is inkább a családapa mondja el a felajánló imádságot. Ez esetben a pap csak megszenteli a képet és megáldja a családot. Minthogy hivatalos képviselője az egyháznak, hivatalos tanú a felajánlás tényénél úgy, mint a házasságkötésnél is.”³²

A családokat az Oltáriszentség előtt is közösen fel lehetett ajánlani Jézus Szívének, lelkigyakorlatok, családi napok és más ájtatosságok alkalmával.³³ Jézust a „családok királyának” is tartották, ezért a felajánlást „Jézus Szíve trónraemelésének” is nevezték.³⁴ A család a felajánlást követően arra törekedett, hogy Jézus Szívének tetsző módon éljen, vagyis az Egyház parancsait betartsák (például vasárnapi miselátogatás, gyakori szentáldozás, böjti parancs betartása, illetve a káromkodás, erkölcstelenség és rágalmazás mellőzése), teljesítsék a családon belül egymással szembeni kötelezettségeiket (például hűség, szeretet, gyermekek vallásos nevelése, több gyermek vállalása). Ahhoz, hogy a felajánlás „maradandó hatású legyen”, ajánlatos volt a közös gyónás, áldozás, kilenced végzése, illetve a felajánlás időközönkénti megújítása.

Tanulságok

Tanulmányomban azzal foglalkoztam, hogy a 19–20. században miként változott meg az egyház egyéneket, illetve közösségeket összetartó, pasztorációs módszere a társadalmi változásokra és új igényekre reagálva. A jelenség teljes bemutatása meghaladná a rendelkezésre álló kereteket, ezért célom főként annak elemzése volt, hogy az egyház egy válsághelyzetre milyen megoldásokat talált, és ezt miként valósította meg a hagyományos értékek és a modern

30 vö. Csávossy 1942. 211.

31 vö. Szabó 1930. 127.

32 Csávossy 1942. 210–211.

33 vö. Csávossy 1942. 211.

34 vö. Csávossy 1942. 211.

fórumok felhasználását ötvözve. A célja a gyermekeken, illetve a családokon keresztül az egyénről a közösségre, a világról a vallásra helyezni a hangsúlyt.

A Szívgyárda vallásos egyesületként fontos szerepet játszott a gyermekek vallási ismereteinek elmélyítésében, emellett azonban itt történt meg a gyermekek másodlagos szocializációja is. A tagokat arra tanították, hogy felelősek egymásért. A szegényekről, betegekről (és halottakról) való gondoskodás révén a szívgyárda szociális hálóként is funkcionált a közösségben.

A katolikus egyház a 20. század első felében gyermekek nevelése által és rajtuk keresztül a családok segítségével a társadalom átalakítására, jobbá tételére törekedett. Erre irányultak nemcsak az elméleti oktatások, hanem az egyház életében való aktív részvétel is. Ezek a társadalmi, hitéleti és szocializációs tevékenységek kiterjedtek arra a három területre, amelyen keresztül Casanova szerint a felvilágosodás kritikát fogalmazott meg a vallással szemben.³⁵ Kognitív oldalról a felvilágosodás a vallás metafizikai és természetfeletti világlátást támadta. A Jézus Szíve kultusz nem racionalizálható elemeivel a gondviselő Isten teremtett világ részeként történő hívői önértelmezést erősítette a Szívgyárda. A felvilágosodás és a baloldali evilági szekuláris eszkatológiák gyakorlati-politikai oldalról támadták az egyházi intézményrendszert. A vallási reneszánsz keretében a gárdamozgalom a hazafiasságot, a közösségvállalást és a vallásosságot kötötte össze. Isten létezését megkérdőjelező szubjektív ateista morállal szemben, ami Casanova szerint a harmadik támadási területnek tekinthető, a gárdamozgalom a hitélet egyéni, családi és kisközösségi elmélyítésével a vallási normarendszerbe történő gyermekkori belenevelődést állította a középpontba.

Irodalom

ALTERMATT, Urs

2001 *A katolicizmus és a modern kor*. A svájci katolicizmus 19. és 20. századi társadalom-és kultúrtörténete. Osiris Kiadó, Budapest.

BLASKÓ Mária

1942 *Az atya kincsei*. Korda Kiadása, Budapest.

BUSCH, Norbert

1997 *Katholische Frömmigkeit und Moderne*. Die Sozial- und Mentalitaetsgeschichte des Herz-Jesu-Kultes in Deutschland zwischen Kulturkampf und Erstem Weltkrieg. Guetersloh: Gütersloher Verlagshaus.

CASANOVA, José

1994 *Public Religions in the Modern World*. The University of Chicago Press, Chicago and London.

1995 Vallás és közösség Kelet- és Nyugat-Európában. = 2000, 1995/április. 6–11.

CsÁVOSSY Elemér

1942 *A századok nagy jele*. A Jézus Szíve-tisztelet mivolta, gyakorlata és jelentősége. Korda R.T. Kiadása, Budapest.

³⁵ CASANOVA 1994. 30.

FARKAS Lajos

1943 *A gyermekegyuletek pasztorális és pedagógiai jelentősége* (különös tekintettel a Szívgyárdára). Szeged.

FRAUHAMMER Krisztina

2014 *A Szívgyárda kiadványai a gyermeknevelés szolgálatában*. In: BARNÁ GÁBOR – POVEDÁK Kinga (szerk.): *Lelekiségek és lelkeségi mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép-Európában*. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 137–145.

GÁRDONYI Máté

2006 *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*. JEL Könyvkiadó, Budapest.

IMHOF, Arthur E.

1992 *Elvesztett világok*. Hogyan gyúrték le elink a mindennapokat – és miért boldogulunk mi ezzel oly nehezen? Akadémia Kiadó, Budapest.

KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor

2007 *Túlélési stratégiák. Társadalmi adaptációs módok*. Kossuth Kiadó, Budapest.

KISHÁZI Mihály

1943 *A Szívgyárdavezetés segédkönyve*. Hunnia Könyvnyomda, Esztergom.

KLESTENITZ Tibor

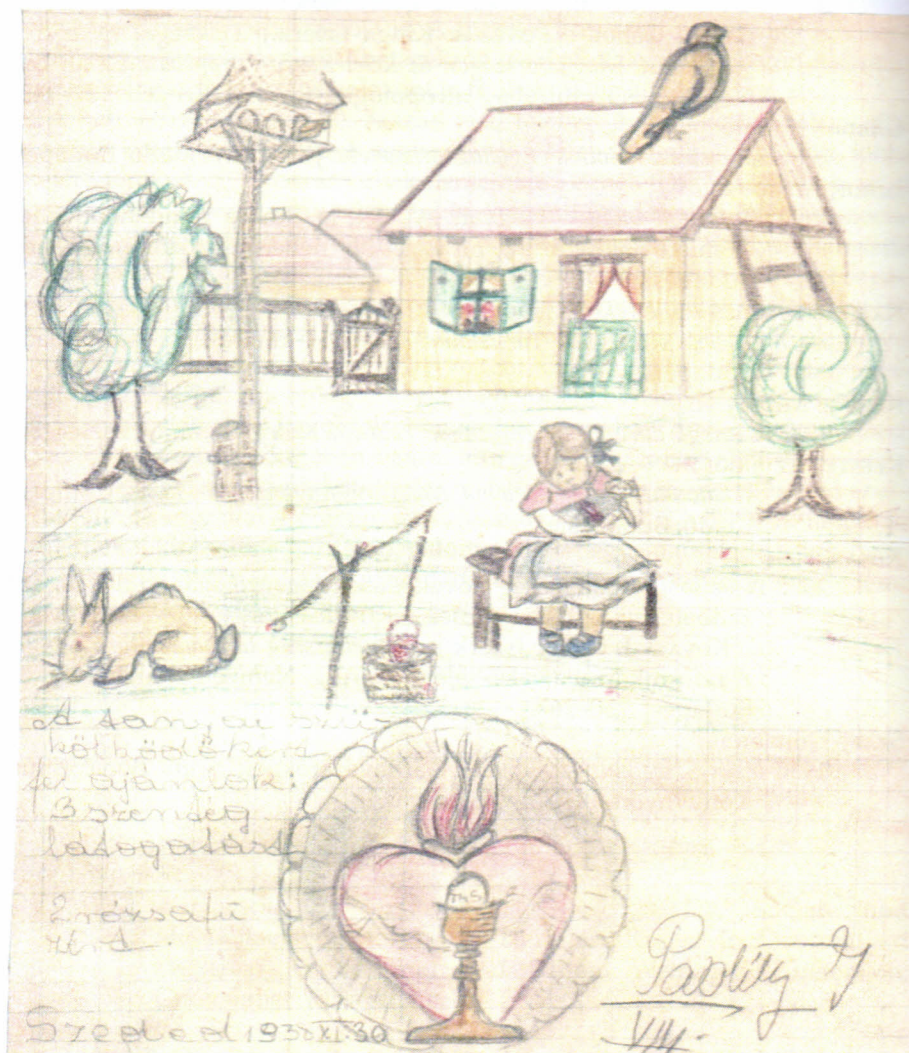
2013 *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932*. CompLex Kiadó, Budapest.

KÓSA László

2002 *A vallási közönyösség növekedése Magyarországon a XIX. században*. In: SZILÁGYI Ágnes – KÖVÉR György – PALOJTAY Mária – Kovács I. Gábor (szerk.): *Magyarország társadalomtörténete I/2. A reformkortól az első világháborúig*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 250–267.

SZABÓ Dömjén

1930 *Jézus Szíve kultusz*. Főként Gárdavezetőknek. Szent Bonaventura Könyvnyomda, Cluj-Kolozsvár.

Szentséglátogatás felajánlása a „szűkölködő tanyaiakért”. Szívgárdista rajza. Forrás: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

Tűszúrólap – akció. Forrás: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

Szent Erzsébet szegényei Forrás: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára II. 4.5.

Család és Jézus Szíve. Forrás: Jézus Szíve naptár 1944